

Krzysztof Maliszewski

Pedagogika na pograniczu światów

Eseje z cyklu „Medium Mundi”

Oto cała humanistyka – jako autorefleksja kultury z aksjologicznymi intencjami – ma perswazyjny, inicjacyjny, kształcący potencjał. Zależy mi na tym, by zerwać ze zredukowanym – a usilnie podtrzymywanym przez specjalizacyjne (rynkowe) podejście do studiów – obrazem pedagogiki jako nie-refleksyjnego metodycznego getta. Myślenie o wychowaniu z szansą na mądrość nie może już poruszać się w rygorystycznie strzeżonych akademickich poletkach i pod dyktando tzw. zapotrzebowania społecznego, bez życionośnego pogranicza z filozofią, teologią, literaturą, ze sztukami plastycznymi i z całym spektrum rozmaitych humanistycznych dyscyplin. [...] W tych esejach nie chodzi o specjalistyczne dążenie do *domknięcia* kręgu wiedzy o edukacji, ale przeciwnie – o jego otwarcie, o naukę uprawianą w formule *zmqconych gatunków*, o pedagogikę nie jako ekspercką domenę, lecz jako *miejsce* intelektualistów, w znaczeniu opisanym przez Michała Pawła Markowskiego: „Głównym zadaniem i pragnieniem intelektualisty jest więc rozregulowanie ostatecznego słownika własnej dyscypliny [...]”.

Z Wprowadzenia

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2015

Pedagogika na pograniczu światów
Eseje z cyklu „Medium Mundi”

NR 3312

Krzysztof Maliszewski

Pedagogika na pograniczu światów
Eseje z cyklu „Medium Mundi”

Z posłowiem
Tadeusza Sławka

Redaktor serii: Pedagogika
Ewa Wysocka

Recenzent
Dariusz Kubinowski

*Do domu czy nieba – już nie wiem,
lecz tylko od siebie do siebie
Kasi, z miłością*

Podziękowania

Składam najpierw podziękowania Jackowi Kurkowi, bez którego pomysłów, sieci kontaktów, talentów organizacyjnych i wytrwałej ciężkiej pracy projekt Medium Mundi nie byłby możliwy. Wszystko to mam we wdzięcznej pamięci.

Chciałbym też gorąco podziękować Profesorom: Agnieszce Stopińskiej-Pająk, ks. Marianowi Nowakowi, Bogusławowi Śliwerskiemu i Lechowi Witkowskiemu, którzy zapoznawszy się z serią wydawniczą „Medium Mundi” w ramach mojego przewodu habilitacyjnego, ocenili ją bardzo wysoko, zarówno w całości, jak i mając na uwadze moje pedagogiczne teksty, czym sprawili mi niemałą radość oraz dodali sił do pracy. Lech Witkowski wręcz zobowiązał mnie do wydania osobno tych esejów, aby uczynić je bardziej dostępnymi, co niniejszym czynię.

Specjalne podziękowanie składam również Profesorowi Tadeuszowi Sławkowi, który pisząc posłowie, zechciał być obecny na kartach tej książki i współmyśleć z jej autorem.

Wprowadzenie

Medium Mundi to nazwa cyklu interdyscyplinarnych spotkań naukowych i serii wydawniczej. Wszystko zaczęło się w 2004 roku, kiedy Jacek Kurek, historyk i kulturoznawca z Uniwersytetu Śląskiego (a przy tym mój nauczyciel z czasów licealnych), zaprosił mnie do współpracy¹. Wcześniej wielokroć rozmawialiśmy o kondycji uniwersytetu i stylu uprawiania humanistyki, utwierdzając się w przekonaniu, że warto szukać takich wariantów działalności naukowej, które wychodzą ze sztywnych akademickich kolein i przekraczają granice enklaw środowiskowych — a to przez interdyscyplinarność, a to przez łączenie naukowej analityczności z przenikliwością sztuki, a to wreszcie przez wysokiej próby popularyzację wiedzy, dającą szansę na refleksję szerszemu gronu odbiorców. Towarzyszyło nam również przeświadczenie, że troska o lokalną tożsamość nie musi polegać na tematycznym i mentalnym zawężeniu zainteresowań do spraw partykularnych, swoich, wyznaczonych doraźną sytuacją, ale że warto poszukiwać języka i optyki akcentujących uniwersalizm życia *usytuowanego* jako życia pełnego, w którym zapisywane są najbardziej dramatyczne

¹ Wcześniej, od połowy lat 90. XX wieku Jacek Kurek organizował we współpracy z Miejskim Domem Kultury „Batory” w Chorzowie sesje naukowe o regionalnej tematyce. Ich owocem były redagowane przez niego publikacje: *Z dziejów tradycji, historii i kultury Wielkich Hajduk*. Chorzów Batory 1996; *Chorzów w kulturze Śląska*. Chorzów Batory 1997; *Z dziejów oświaty w Chorzowie*. Chorzów Batory 1998; *Nasz lokalny świat*. Chorzów Batory 1999; *Bożogrobcy. Jeruzolima — Miechów — Chorzów*. Chorzów Batory 2000; *Kultura i obyczajowość mieszkańców Chorzowa w XIX i XX wieku*. Chorzów Batory 2001; *Sto lat kościoła Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Chorzowie Batorym*. Chorzów Batory 2002; *U przemysłowych źródeł kultury. Z dziejów Chorzowa i Śląska w XIX i XX wieku*. Chorzów Batory 2003.

i najpiękniejsze karty, i które dzieje się naprawdę, w całej rozpiętości skali. Wyartykułowała podobny zamysł znakomicie Aleksandra Kunce, pisząc o lokalności jako „byciu na szczytach doświadczenia”, na „otwartym morzu”. „Dynamiczna lokalność [...] nie zastyga w szczęściu małej wspólnoty, ale rodzi wielkie pytania: pytania egzystencjalne i pytania wspólnotowe. Lokalność jest też w stanie wyprowadzić nas poza wielkie pytania, w stronę pytań prostych i codziennych”². O taką dialektykę tego, co bliskie, i tego, co dalekie, właśnie nam chodziło.

Przez chwilę myśleliśmy o czasopiśmie (interdyscyplinarnym kwartalniku naukowo-kulturalnym), ale kiedy zamysł okazał się z powodów finansowych niewykonalny, postanowiliśmy skorzystać z gościnności Miejskiego Domu Kultury „Batory” w Chorzowie i rozpocząć cykl naukowo-artystycznych spotkań oraz serię publikacji pod szyldem „Medium Mundi”. Nazwę zaczerpnęliśmy, oczywiście, z twórczości wybitnego rumuńskiego religioznawcy Mircei Eliadego, który w imponującym dziele, rozpisany na niezliczone książki, odpominał archaiczny, sakralny wymiar życia jako nieredukowalny i istotny także dla ludzi współczesnych, i o którym Ewa Bieńkowska pisała: „Dzisiaj refleksja o człowieku i o kulturze jest nie do wyobrażenia bez jego udziału”³.

Eliade objaśniał strukturę archaicznej wyobraźni, w której oswojone, zamieszkałe miejsce, czyli każdy ludzki mikrokosmos, ma Środek — przestrzeń centralną, świętą, szczególną, łączącą różne wymiary rzeczywistości, brzemienne w znaczenia. To tutaj następuje spotkanie światów (Nieba, Ziemi, Piekła), zetknięcie się odmiennych rejestrów doświadczenia. W rozmaitych tradycjach religijnych Środek Świata (*Medium Mundi*) symbolizowany jest różnie — przez: górę, drzewo, słup, świątynię, pałac albo po prostu dom. W praktyce takich osi świata może być nieskończenie wiele. Eliade tłumaczył: „Ponieważ chodzi o przestrzeń świętą, objawioną poprzez hie-

² A. KUNCE: *Dom — na szczytach lokalności*. W: T. SŁAWEK, A. KUNCE, Z. KADŁUBEK: *Oikologia. Nauka o domu*. Katowice 2013, s. 71.

³ E. BIEŃKOWSKA: *Spór o dziedzictwo europejskie. Między świętym i świeckim*. Warszawa 1999, s. 240.

rofanie lub stworzoną za pośrednictwem rytuału, a nie o przestrzeń świecką, jednolitą i geometryczną, wielość »Środków Ziemi« w obrębie danego obszaru zamieszkania nie stanowi żadnej przeszkody. Stoimy wobec geografii sakralnej i mitologicznej, jedynie naprawdę rzeczywistej, a nie geografii świeckiej, »obiektywnej«, w pewnym sensie abstrakcyjnej i mało istotnej, będącej teoretyczną kombinacją jakiejś przestrzeni i jakiegoś świata, w którym się nie mieszka, więcej nawet — którego się nie zna⁴. Widzimy rzeczywistość odśrodkowo. Mój dom — niezależnie od tego, czy chodzi o ojczyznę, region, miasto, wieś, dzielnicę, mieszkanie, czy o jakąś przestrzeń kultury — to *Medium Mundi*: miejsce egzystencjalnego zanurzenia i unikalnej styczności ze światem — osobisty punkt wyjścia wszelkiej aktywności: miłości, pracy, podróży, kształcenia. Obszar, który człowiek zasiedlił i w ten sposób przemienił z chaosu w kosmos, staje się dla niego Środkiem Świata (osią, pępkiem), jako że właśnie *stąd* naprawdę wydarza się jego *bycie*.

Kulturowy kapitał symbolu Środka — odsyłający, po pierwsze, do idei *przenikania się* różnych światów, po drugie, do absolutnej *powagi* i *pełni* aktu zamieszkiwania — nadawał się znakomicie na nazwę zaplanowanego przez nas projektu refleksji pogranicznej oraz lokalnie uniwersalnej w trybie humanistyki szerokiego oddechu. Wybieramy zatem co roku jakąś — w naszym przeświadczeniu — istotną kategorię doświadczenia i poddajemy ją — z udziałem zaproszonych badaczy⁵ — wielostronnemu oglądowi, najpierw na spotkaniu naukowym, a później w poszerzonej i oddzielnie skomponowanej wer-

⁴ M. ELIADE: *Obrazy i symbole. Szkice o symbolizmie magiczno-religijnym*. Przeł. M. i P. RODAKOWIE. Warszawa 1998, s. 45.

⁵ Nasze zaproszenie przyjęli dotychczas — czasem jednorazowo, a czasem wielokrotnie, wpisując się na stałe w charakter projektu — reprezentanci wielu dziedzin nauki, w tym uznani badacze, jak: Tadeusz Sławek, Aleksander Nawarecki, Krzysztof Czyżewski, Zbigniew Kadłubek, Aleksandra Kunce, Krzysztof Wieczorek, Józef Olejniczak, Krystyna Wojtynek-Musik, Katarzyna Kwapisz-Osadnik, Marek S. Szczepański, Irma Kozina, Jan Drabina, Marek Toporowski, Jerzy Szymik, Jan Kielbasa, Tomasz Pawelec, Wojciech Bonowicz, Tadeusz Isakowicz-Zaleski, Magdalena Margańska, Henryk Mercik, Krystyna Koziołek i inni.

sji w pracy zbiorowej. W ten sposób powstało już dziesięć książek⁶. Pedagogika stanowi w nich istotną perspektywę.

Symbolizm *Medium Mundi* ma jeszcze jedną konotację — wysiłek przemiany. Eliade tłumaczył, że droga wiodąca do Środka jest *trudna*, wymaga — w obrębie archaicznych rytuałów — okrażania świątyni, długiej pielgrzymki, heroicznej wyprawy po „złote runo”, błądzenia w labiryncie *etc.*⁷. Innymi słowy, wędrówka do centrum własnego świata czy po prostu do siebie samego ma charakter inicjacyjny. Próby, przeszkody, meandry związane ze Środkiem — który z jednej strony wydaje się sakralnie niedosiężny, z drugiej zaś leży w zasięgu ręki: w sytuacjach codziennych, w każdym *wyjściu* i *powrocie*⁸ — to w gruncie rzeczy wychowawcze *przejście* na wyższy poziom wtajemniczenia i dojrzałości. W *domu* — pisze Tadeusz Sławek — człowiek jest w głęboki sposób „poruszony”, a tym samym „wysadzony z bezpiecznego dotychczas miejsca, wprawiony w ruch i wyprawiony w drogę”⁹.

Okazuje się więc, że idea *Medium Mundi* jest pedagogiczna z natury — przywołuje nieuchronnie scenariusze przemiany osobowości. Oto cała humanistyka — jako autorefleksja kultury z aksjologicznymi intencjami — ma perswazyjny, inicjacyjny, kształcący potencjał. Zależy mi na tym, by zerwać ze zredukowanym — a usilnie podtrzymywanym przez specjalizacyjne (rynkowe) podejście do studiów — obrazem pedagogiki jako nierefleksyjnego metodycznego

⁶ *Śląsk — miejsce spotkania*. Red. J. KUREK, K. MALISZEWSKI. Chorzów 2005; *Śląsk — kamień drogocenny*. Red. J. KUREK, K. MALISZEWSKI. Chorzów 2006; *Z tęsknoty za mistrzem*. Red. J. KUREK, K. MALISZEWSKI. Chorzów 2007; *Miasto i czas*. Red. J. KUREK, K. MALISZEWSKI. Chorzów 2008; *W przestrzeni dotyku*. Red. J. KUREK, K. MALISZEWSKI. Chorzów 2009; *Widma pamięci*. Red. J. KUREK, K. MALISZEWSKI. Chorzów 2010; *Zwierzęta i ludzie*. Red. J. KUREK, K. MALISZEWSKI. Chorzów 2011; *Przebaczenie*. Red. J. KUREK, K. MALISZEWSKI. Chorzów 2012; *Utrata. Wobec braku i ubywania*. Red. J. KUREK, K. MALISZEWSKI. Chorzów 2013; *Muzyka i wartości*. Red. J. KUREK, K. MALISZEWSKI. Chorzów 2014. W przygotowaniu znajduje się tom: *Przyjaźń*.

⁷ Por. M. ELIADE: *Mit wiecznego powrotu*. Przeł. K. KOCJAN. Warszawa 1998, s. 28.

⁸ Por. M. ELIADE: *Obrazy i symbole...*, s. 62.

⁹ T. SŁAWEK: *Gdzie?* W: T. SŁAWEK, A. KUNCE, Z. KADŁUBEK: *Oikologia...*, s. 25.

getta. Myślenie o wychowaniu z szansą na mądrość nie może już poruszać się w rygorystycznie strzeżonych akademickich poletkach i pod dyktando tzw. zapotrzebowania społecznego, bez życionośnego pogranicza z filozofią, teologią, literaturą, ze sztukami plastycznymi i z całym spektrum rozmaitych humanistycznych dyscyplin. Bogusław Śliwerski pisał, że pedagogika przeszła głęboką transformację, eksponując dziś najciekawsze dokonania współczesnej humanistyki, integrując wiedzę innych nauk i wspomagając młodych ludzi w poszukiwaniu odpowiedzi na podstawowe pytania o sens życia, możliwości rozwoju i funkcjonowanie w skomplikowanym świecie¹⁰. To zdecydowanie zbyt optymistyczny obraz, zważywszy na społeczne realia, ale można go potraktować jako deskrypcję najlepszych wariantów pedagogiki i jej normatywny horyzont. Lech Witkowski projektował znaczenie nauki o wychowaniu również z rozmachem: „[...] jest ona nie tylko jedną z wielu dyscyplin humanistycznych, ale na dodatek jest wręcz **ośrodkową dyscypliną meta-humanistyczną**. Znaczy to, że jej kardynalną, centralną i wyjątkową powinnością jest dokonywanie refleksji teoretycznej także w zakresie sposobu pojmowania i praktycznego wdrażania wizji humanistyczności (humanizmu) własnego posłania i skutków szczytności własnych intencji”¹¹. Tomasz Szkudlarek odnotował z kolei zbliżenie pedagogiki i nowoczesnej krytycznej humanistyki poprzez problematykę konstrukcji podmiotowości: „W zasadzie jesteśmy świadkami przemieszczenia problematyki pedagogicznej, a przynajmniej pedagogom znanej jako pedagogiczna, z peryferii do centrum debaty humanistycznej”¹².

Chodzi zatem o to, aby pedagogika uprawiana była w poprzek podziałów dyscyplinarnych, w żywym dialogu z innymi gałęziami

¹⁰ Por. B. ŚLIWERSKI: *Wprowadzenie*. W: *Pedagogika*. Red. B. ŚLIWERSKI. T. 1. Gdańsk 2006, s. VII.

¹¹ L. WITKOWSKI: *Edukacja i humanistyka. Nowe (kon)teksty dla nowoczesnych nauczycieli*. Warszawa 2007, s. 235 [podkr. — L.W.; w całej książce zaś podkreślenia — jeśli nie zaznaczono tego osobno, jak w tym przypadku — pochodzą ode mnie].

¹² T. SZKUDLAREK: *Wstęp*. W: M. CACKOWSKA i in.: *Dyskursywna konstrukcja podmiotu. Przyczynek do rekonstrukcji pedagogiki kultury*. Gdańsk 2012.

wiedzy oraz z *meta-czujnością* wobec *horyzontu wyobraźni* wpisanego w pole własne i innych dziedzin.

Przekonanie moje, jakie znalazło wyraz w tej książce (zdaję sobie sprawę, że ułomny, tylko na miarę możliwości autora), jest następujące: pedagogika jest nowoczesną humanistyką. A ta reprezentuje przede wszystkim władzę pamięci i jej produktywność zależy od ciągłości tradycji, czyli od dostępu do bezmiernego i uśpionego rezerwuaru interpretacyjnych założeń¹³. Stąd do rangi podstawowych zasad metodologicznych urastają: różnorodność perspektyw i źródeł oraz przenikalność naukowych granic. Destabilizowanie linii demarkacyjnych przez podejście interdyscyplinarne (ogład zjawiska z wielu odrębnych punktów widzenia) oraz — nawet istotniejsze — transdyscyplinarne (w poprzek różnych dyscyplin, z przemieszczaniem kontekstów i wyłuskiwaniem intencji znaczeniowych) to nie „nowinka” metodologiczna, ale uznany sposób funkcjonowania w nauce, warunkujący złożoność i przenikliwość wglądu. Znany antropolog Clifford Geertz opisał nowoczesną formułę myśli społecznej, dla której charakterystyczne stało się *zmącenie gatunków*: „[...] dzisiejsze pogmatwanie form sięgnęło punktu, w którym trudne stało się nie tylko zidentyfikowanie autora (kim jest Foucault — historykiem, filozofem, politologiem? Kim Thomas Kuhn — historykiem, filozofem, socjologiem wiedzy?), lecz także zaklasyfikowanie dzieła (czym jest *Po wieży Babel* George’a Steinera — rozprawą językoznawczą, pracą krytycznoliteracką, studium z historii kultury? [...]). A więc nie są to li tylko fanaberie czy okazjonalne ciekawostki ani też oczywistość, że to, co nowe, jest z definicji trudne do zaklasyfikowania. Jest to zjawisko wystarczająco powszechne i wyraziste, by powiedzieć, że to, czego jesteśmy świadkami, nie jest zwykłą zmianą mapy kulturowej, przesunięciem paru spornych granic [...]. Coś się zmieniło w samym sposobie naszego myślenia o myśleniu”¹⁴. Rzeczywiście, najbardziej inspirująca część badań

¹³ Por. H.-G. GADAMER: *Prawda i metoda. Zarys hermeneutyki filozoficznej*. Przeł. B. BARAN. Warszawa 2004, s. 27–78; A. PRZYŁĘBSKI: *Hermeneutyczny zwrot filozofii*. Poznań 2005, s. 169.

¹⁴ C. GEERTZ: *Wiedza lokalna. Dalsze eseje z zakresu antropologii interpretatywnej*. Przeł. D. WOLSKA. Kraków 2005, s. 30.

współczesnych — chociaż nie najwygodniejsza w konwencjonalnym podziale pracy — to ta, która ma charakter pograniczny: porusza się na styku obszarów badawczych, zapuszcza w obce terytoria i dokonuje owocnych przejęć, czerpie z translokacji pojęć między kontekstami, wchodzi w dialog z cudzym punktem widzenia, nasycą się cytatami (obcą mową), poszukuje nowego słownika, którym by się dało złożone, a nieraz niewspółmierne i paradoksalne doświadczenie wyrazić. Tak, na przykład, widzi własną dziedzinę Dariusz Czaja: „Antropologia, o jakiej mowa [...], nie trzyma się sztywnych branżowych przyzwyczajzeń oraz powinności wyznaczonych akademickimi nawykami. Wykracza poza wąskie specjalistyczne standardy, przekracza granice, wchodzi na tereny zastrzeżone dla innych dyscyplin”¹⁵. O taki również styl uprawiania badań upominała się kiedyś Maria Janion: „Gani się często prace krytycznoliterackie za nadmiar specjalistycznej terminologii, za ciągłe powoływanie się na Levi-Straussa, Eliadego, Fromma. Traktuje się tę terminologię i te nazwiska jako plagę i dopust Boży. Jako mur hermetyczny, obwarowujący »zamkniętą« przed laikiem dziedzinę nauki, gdy tymczasem one właśnie mają otworzyć — lepiej lub gorzej, to już zależy od indywidualnych możliwości piszącego — wiedzę o literaturze ku osiągnięciom innych nauk: psychologii, filozofii, antropologii, gdy mają one być nie murem dzielącym, lecz pomostem ku jedności wiedzy o człowieku, sposobem porozumienia, trudnym, bo początkowym tworzeniem wspólnego, nowego języka humanistyki”¹⁶. Tego, że nie dotyczy to jedynie antropologii czy literaturoznawstwa, dodawać chyba nie trzeba.

Chodzi mi o taką pedagogikę, która nie będzie jednym z wielu odrębnych i zamkniętych akademickich dyskursów, lecz będzie integralną humanistyką, świadomą odpowiedzialności za wpływ na indywidualną i zbiorową tożsamość. Z taką myślą pisałem zamieszczone w tej książce eseje, starając się zaznaczyć — przeszukując zasoby pamięci kultury, wydobywając *ciemne iskry* sensu, nasycając narrację *obcą mową* (cytatami) — zdolność pedagogiki do funkcjo-

¹⁵ D. CZAJA: *Znaki szczególne. Antropologia jako ćwiczenie duchowe*. Kraków 2013, s. 7.

¹⁶ M. JANION: *Humanistyka: poznanie i terapia*. Warszawa 1982, s. 106–107.

nowania na dyscyplinarnym pograniczu i poszukiwania przez nią istotnej wiedzy o całym *kształtującym się* człowieku. Pedagogika, która nie jest wąsko skrojonym poletkiem, ale perspektywą myślową, to **pedagogika na pograniczu światów** — różnych: dziedzinowych i teoretycznych (transdyscyplinarność), semantycznych (poszukiwanie języka na granicy znaczeń), kulturowych (inspiracje czerpane z rozmaitych zasobów symbolicznych). Logika *przejścia* — z jednej rzeczywistości do drugiej i między biegunami napięć — uruchamia zaawansowaną refleksję pedagogiczną. Zbyt często przebywamy w domenach lekturowych — a tym samym wyobrażeniowych, językowych, czasowych *etc.* — specjalizacyjnie zredukowanych, jednostajnych, zasłaniających inne światy i inne wymiary egzystencji.

Teksty zostały ułożone w takiej kolejności, w jakiej ukazywały się w serii wydawniczej „Medium Mundi”. Mając na uwadze, że niniejszy tom stanowi także świadectwo pewnego konkretnego wydarzenia (chorzowskiego projektu), nie dokonywałem w treści — poza niedużymi korektami redakcyjnymi — zmian czy dopisków. Jest naturalne, że po kilku latach pewne rzeczy sformułowałbym trochę inaczej i ślady nowych lektur mogłyby się tu i ówdzie odcisnąć, ale niech zostanie, jak jest, gwoli prawdy o rozwoju myśli. Od tej zasady są jednak dwa wyjątki:

1. W poszerzonym kształcie ukazuje się tekst *Pedagogiczny efekt pogranicza*, który pierwotnie został opublikowany w wersji skróconej. W dodatku, kilka lat później poznałem fortunnie Krzysztofa Czyżewskiego i moje myślenie o pograniczu zyskało dodatkowy — a niezwykle dla mnie ważny — punkt orientacyjny, którego nie wolno pominąć z perspektywy interesu poznawczego pedagogiki. W poszerzonej wersji ukazuje się też esej *Mistrz i nadzieja*, jako że od chwili jego publikacji wiele się zdarzyło w humanistyce za sprawą niezwykle rozległych i przełomowych badań Lecha Witkowskiego, czego nie zasygnalizować przynajmniej również nie sposób.
2. Dwa teksty natomiast, umieszczone na początku i na końcu tomu, powstały specjalnie na potrzeby tej książki i wcześniej nigdzie nie były ogłaszane. W pierwszym wyłuszczam nieco obszerniej niż tylko przez odniesienie do symbolizmu Środka, dlaczego uwa-

zam twórczość Mircei Eliadego za istotną dla optyki edukacyjnej. W ostatnim zaś — w charakterze podsumowania — szukam w spotkaniu z tekstami Krzysztofa Czyżewskiego nowego języka refleksji o wychowaniu.

W tych esejach nie chodzi o specjalistyczne dążenie do *domknięcia* kręgu wiedzy o edukacji, ale przeciwnie — o jego otwarcie, o naukę uprawianą w formule *zmaconych gatunków*, o pedagogikę nie jako ekspercką domenę, lecz jako *miejsce* intelektualistów, w znaczeniu opisanym przez Michała Pawła Markowskiego: „Głównym zadaniem i pragnieniem intelektualisty jest więc rozregulowanie ostatecznego słownika własnej dyscypliny [...]”¹⁷. Jest to zatem próba pedagogiki — powtórzmy — na pograniczu dyscyplinarnych, leksykalnych, aksjonośnych światów.

¹⁷ M.P. MARKOWSKI: *Polityka wrażliwości. Wprowadzenie do humanistyki*. Kraków 2013, s. 27.

Indeks osobowy

- Ablewicz Krystyna 76, 259
Abraham 72
Adamiak Marcin 62, 263
Adamska Halina 188, 263
Adorno Theodor 208, 220, 259
Agamben Giorgio 148, 268
Ajschtet Andrzej 127, 259
Alberoni Francesco 225, 226, 234, 259
Ankersmit Frank 126, 127, 259
Arendt Hannah 287
Aronowitz Stanley 69
Arystoteles 223, 259
- Babuchowski Andrzej 30, 203, 264
Bachtin Michaił 29, 35, 46, 57–62, 155, 246, 259, 262–264, 266, 273
Baczewski Marek 199, 259
Balthasar Hans Urs von 214, 259
Baran Bogdan 14, 99, 160, 263, 272
Barańczak Stanisław 128, 129, 259
Bartoś Tadeusz 31, 243, 260
Bateson Gregory 240
Batko Zbigniew 151, 261
Bauman Janina 35, 121, 259, 260
Bauman Zygmunt 29, 34, 35, 69, 71, 74, 75, 153, 155, 159–161, 169, 188, 221, 234, 235, 259, 260
Beck Ulrich 160
Beck-Gernsheim Elisabeth 160
Bednarek Henryk 111, 193, 207, 264, 272
- Benedykt XVI zob. Ratzinger Joseph
Berent Waclaw 227, 268
Berger Karol 214, 217, 260
Bergson Henri 80, 81, 123, 260, 265
Bettelheim Bruno 41, 260
Bielik-Robson Agata 31, 51, 139, 149, 185, 191, 197, 243, 247, 260
Bielska Ewa 252, 260
Bieńczyk Marek 144, 145, 155, 191, 192, 194, 200, 260, 266
Bieńkowska Ewa 10, 37, 40, 54, 260, 269
Bilińska-Suchanek Ewa 252, 260
Bloom Harold 247
Blusz Krzysztof 154, 263
Błoński Jan 122, 123, 261
Boczkowski Krzysztof 76, 165, 263
Bonowicz Wojciech 11
Borges Jorge Luis 32, 50, 75, 105, 164, 200, 221, 249, 261
Bosch Hieronim 165, 166, 270
Bourdieu Pierre 228, 261
Brach-Czaina Jolanta 32, 33, 111, 128, 261
Brzeziński Jerzy 170, 272
Buber Martin 57, 58, 73, 104, 187, 233, 256, 261
Buchner Antoni 60, 265
Buczyńska-Garewicz Hanna 98, 102, 105, 237, 238, 261
Bulira Waldemar 287
Burgin Richard 249, 261

- Cackowska Małgorzata 13, 271
 Campbell Joseph 101, 269
 Camus Albert 253, 261
 Canetti Elias 113—117, 119, 261
 Canetti Veza 117
 Carroll Lewis 55, 261
 Celan Paul 194, 261
 Celoch Eliza 89, 92, 261
 Ceynowa Andrzej 35, 260
 Chełkowski Maciej 157, 264
 Chodacki Krzysztof 230, 267
 Chołda Paulina 230, 267
 Chopin Fryderyk 212, 269
 Cichowicz Stanisław 37, 269
 Cioran Emile 20, 25, 26, 266
 Ciriłi-Straszyńska Danuta 183, 270
 Coetzee John Maxwell 151, 261
 Conrad Joseph 146, 147, 261
 Cox Christoph 208, 266, 270, 271
 Cycleron 224, 234, 261
 Cymbrowski Borys 279
 Czaja Dariusz 15, 206, 216, 261
 Czapczyk Jolanta 131, 269
 Czapiga Małgorzata 47, 261
 Czaplejewicz Eugeniusz 59, 259
 Czapski Józef 33, 270
 Czerepaniak-Walczak Maria 170, 260
 Czernecki Roman 206, 263
 Czerniak Stanisław 76, 270
 Czerwiński Marcin 225, 259
 Czyżewski Krzysztof 11, 16, 17, 23,
 24, 27, 36, 55, 66, 68, 201, 220, 233,
 240—246, 248—256, 262, 264, 269

 Danek Danuta 41, 260
 Dawid Jan Władysław 46, 81, 82, 262
 Dąbrowski Tadeusz 277
 Dehnel Piotr 143, 161, 271
 Demokryt z Abdery 126, 269
 Derrida Jacques 148, 213, 227, 267, 268,
 271
 Dickinson Emily 247

 Diogenes z Synopy 143
 Dodd Charles Harold 155
 Doktor Jan 58, 187, 233, 261
 Domańska Ewa 126, 127, 259, 262, 269
 Dostojewski Fiodor 57, 155, 182, 197, 262
 Douglas Mary 138, 262
 Drabina Jan 11
 Drapińska Anna 283
 Dudzikowa Maria 145, 169, 260, 262,
 283
 Durańska-Macheta Teresa 110, 263
 Duwakin Wiktor 57, 262
 Dzierżyńska Aleksandra 128, 263

 Eco Umberto 73, 262
 Efreim Syryjczyk, św. 78, 84
 Eisenstein Siergiej 145
 Eisner Elliot 189
 Elbanowska Dorota 75, 261
 Elbanowski Adam 50, 75, 261
 Eliade Mircea 10—12, 15, 17, 19—32,
 34, 36—44, 47, 49, 52—54, 77, 78,
 84, 122, 216, 250, 262, 265, 266, 272
 Elias Norbert 29
 Eliot Thomas Stearns 76, 165, 263
 Elred z Rievaulx 224, 263
 Elzenberg Henryk 79, 224, 225, 241,
 263
 Emerson Caryl 62, 263
 Erikson Erik Homburger 29, 130, 273
 Eska Donata 94, 127, 267

 Farson Richard 153, 263
 Ferrari Osvaldo 105, 261
 Filek Jacek 68, 263
 Flowers Betty Sue 101, 269
 Foucault Michel 14
 Frankiewicz Małgorzata 232, 267
 Frankl Viktor Emil 129, 130, 206, 263
 Freud Sigmund 134, 186, 190—192,
 196, 197, 263
 Fromm Erich 15, 37, 41, 188, 203, 263

- Gadamer Hans-Georg 14, 99, 155, 263
 Galusek Łukasz 68, 256, 270
 Garewicz Jan 60, 172, 265, 270
 Gede Marzena 154, 263
 Geertz Clifford 14, 263
 Giebułtowski Jerzy 35, 260
 Giedroyc Jerzy 33
 Girard René 40
 Giroux Henry A. 69, 223, 252, 253, 263
 Gliczner Erazm 110, 263
 Godoń Rafał 39, 40, 263
 Godyń Mieczysław 287
 Goethe Johann Wolfgang 99, 265, 279
 Goffman Erving 128, 263
 Gogh Vincent van 157, 264
 Gombrowicz Witold 26, 27, 48, 140, 264
 Gould Glenn 212, 213, 220, 270
 Grajewski Wincenty 35, 58, 259
 Gromska Daniela 223, 259
 Grün Anselm 131, 132, 264
 Grzegorzczak Jan 158, 268
 Grzegorzczak Justyna 158, 162, 268, 269
 Grzywocz Krzysztof 193, 197, 198, 264
 Guardini Romano 29, 77, 80, 264
 Guze Joanna 157, 253, 261, 264

 Habermas Jürgen 147
 Halík Tomáš 30, 76, 203, 264
 Haman Ewa 124, 270
 Heflik Wiesław 78, 264
 Heidegger Martin 97, 98, 148, 156, 185, 218, 231, 237, 246, 264, 268
 Heller Ágnes 287
 Heraklit z Efezu 227
 Herbert Zbigniew 51, 132, 133, 144, 264
 Hernas Adam 87, 103, 231, 232, 264
 Hesse Hermann 44, 139, 218, 265
 Hessen Sergiusz 28, 31, 53, 64, 65, 90, 94, 112, 264
 Heydel Magdalena 203, 273
 Hippiasz 277, 289, 290
 Hitler Adolf 25
 Holbein Hans 246
 Holland Agnieszka 168, 266
 Hołówka Jacek 154, 268
 Hudzik Jan P. 287
 Huelle Paweł 55, 264
 Husarski Waclaw 109, 141, 270

 Ibsen Henrik 278, 279
 Ingarden Roman 137, 138, 264
 Ionesco Eugène 20, 25, 26, 266
 Ionescu Nae 25
 Isakowicz-Zaleski Tadeusz 11
 Issa Kobayashi 237
 Iwaszkiewicz Anna 33
 Iwaszkiewicz Jarosław 33, 185, 217, 265

 Jaeger Werner 111, 207, 264
 Jan Chryzostom, św. 78
 Jan Ewangelista, św. 45, 47, 195
 Jan Paweł II, św. 72, 89, 264, 274
 Janion Maria 15, 99, 128, 185, 264, 265
 Jankowska Dorota 214, 259
 Jaspers Karl 30, 31, 60, 83, 84, 130, 131, 265
 Jaworska-Witkowska Monika 33, 44, 139, 181, 218, 265
 Jezus Chrystus 29, 47, 77, 78, 89, 132, 155—157, 269
 Jung Carl Gustav 131

 Kaczmarek Jacek 157, 165, 204, 265
 Kadłubek Zbigniew 10—12, 36, 266, 271
 Kafka Franz 184, 246, 265
 Kania Ireneusz 20, 32, 77, 88, 101, 262, 266, 269
 Kant Immanuel 138, 140, 206, 241, 265
 Karst Roman 184, 265

- Kasperski Edward 59, 259
 Key Ellen 207—210, 265
 Kiełbasa Jan 11
 Kierkegaard Søren 184, 185, 201, 202,
 217, 241, 265
 Kizskurno-Koziej Ewa 72, 267
 Klekot Ewa 138, 262
 Klemens Aleksandryjski 78
 Kłobukowski Michał 249, 261
 Kłoczowski Jan Andrzej 73, 265
 Koc Barbara 146, 261
 Kochanowicz Jerzy 91, 267
 Kocjan Krzysztof 12, 20, 21, 53, 84,
 262
 Kohlberg Lawrence 147
 Kolarska-Bobińska Lena 282, 286
 Kołakowski Leszek 19, 22, 29, 31,
 40, 49, 52, 123, 142, 143, 216, 265,
 266
 Komeński Jan Amos 101, 199, 266
 Konersmann Ralf 247, 266
 Kopciewicz Lucyna 271
 Kornatowski Wiktor 224, 261
 Kostyło Piotr 80, 260
 Kot Dobrosław 183, 266
 Kotliński Jerzy 24, 270
 Kowalkowski Alfred 184, 265
 Kowalska Małgorzata 68, 266
 Kozina Irma 11
 Koziołek Krystyna 11
 Koźbiał Jan 77, 264
 Krasińska Ewa 74, 260
 Kraus Karl 117
 Kristeva Julia 203, 266
 Krońska Irena 47, 269
 Krowicki Leszek 124, 268
 Krynicki Ryszard 270
 Krzemieniowa Krystyna 56, 247, 266,
 267
 Krzemień-Ojak Krystyna 208, 259
 Ksenofont z Aten 90
 Kubiak Zygmunt 254
 Kubińska Olga 40, 169, 189, 206, 260,
 271
 Kubiński Wojciech 40, 169, 260, 271
 Kubis Andrzej 127, 259
 Kublik Agnieszka 282
 Kuciak Agnieszka 73, 262
 Kuhn Thomas 14
 Kunce Aleksandra 10—12, 36, 266,
 271
 Kundera Milan 154, 155, 168, 266
 Kunicka Anna 57, 262
 Kunicki Wojciech 187, 270
 Kunz Tomasz 69, 160, 221, 259, 260
 Kurczewska Joanna 55, 266
 Kurczewski Jacek 55, 266
 Kurek Aleksandra 96, 262
 Kurek Jacek 7, 9, 12, 36, 43, 44, 96,
 104, 220, 226, 243, 250, 262, 266,
 268, 269, 271, 272, 274, 275
 Kutyla Julian 208, 271
 Kwapisz-Osadnik Katarzyna 11
 Kwaśnik Elżbieta 88, 266
 Kwieciński Zbigniew 57, 66, 67, 72,
 181, 189, 265—267, 271
 Lacan Jacques 246
 LaCapra Dominick 46, 266
 Lachowska Dorota 60, 265
 Laignel-Lavastine Alexandra 20, 25,
 26, 266
 Lavergne Maja 113, 186, 273
 Lec Stanisław Jerzy 200, 201, 266
 Leder Andrzej 53, 262
 Leśmian Bolesław 185—187, 266, 267
 Leśniewska Maria 182, 262
 Lévi-Strauss Claude 15, 216
 Lévinas Emmanuel 68, 175, 176, 195,
 266, 272
 Lewowicki Tadeusz 211, 273
 Liiceanu Gabriel 88, 266
 Lippitz Wilfried 68, 267
 Lipszyc Adam 93, 269

- Liszt Ferenc 219
 Lubac Henri de 29
 Lubicz Piotr 88, 267
- Łempicki Stanisław 90, 271
 Łoś Stanisław 205, 267
 Łotman Jurij 46, 62, 267
 Łoziński Jerzy 95, 106, 119, 156, 189, 209, 271
 Łukasiewicz Małgorzata 60, 229, 265, 270
 Łukasz Ewangelista, św. 155, 172
 Łysiak Waldemar 157, 267
- Madej Wojciech 287
 Mahler Gustav 215
 Malinowski Bronisław 149
 Maliszewski Krzysztof 12, 28, 36, 220, 225, 226, 239, 243, 262, 267–269, 271, 272, 274, 275, 281, 287–289
 Mandelsztam Osip 128, 129
 Manenti Alessandro 91, 267
 Mann Tomasz 279, 280
 Márai Sándor 183, 184, 225, 267
 Marais Marin 210
 Marcel Gabriel 88, 91, 94, 127, 230, 232, 267
 Marciniakówna Anna 278
 Margańska Magdalena 11
 Margański Janusz 123, 176, 188, 260, 269
 Maria z Nazaretu 9, 78
 Marion Jean-Luc 228, 267
 Markowski Michał Paweł 17, 113, 140, 171, 186, 213, 253, 257, 267
 Marquard Odo 56, 267
 Marrou Henri-Irénée 205, 267
 Marzęcki Józef 37, 263
 Mateusz Ewangelista, św. 74, 76, 78, 79
 Mayer Arno 124
 Mazurek Sławomir 90, 264
 Mazzeo Riccardo 235, 260
- McLaren Peter 71, 72, 267
 Melosik Zbyszko 70, 71, 222, 267
 Mendel Maria 99, 268, 269
 Mendyk Michał 209, 270
 Mercik Henryk 11
 Merecki Jarosław 79, 157, 269
 Merton Robert 29
 Meynet Roland 155, 268
 Męczkowska Astrid 99, 268
 Michalski Krzysztof 135, 269
 Michalski Łukasz 51, 268
 Michał Anioł (właśc. Michelangelo Buonarroti) 73
 Miedwiediew Dmitrij 146
 Migasiński Jacek 135, 195, 266, 269
 Milchman Alan 124, 268
 Miłosz Czesław 33, 35, 50, 237–240, 243, 247, 252–254, 257, 262, 268, 270
 Miłosz Oskar Władysław 238
 Miś Andrzej 142, 268
 Mizera Janusz 97, 218, 264
 Modzelewska Natalia 60, 259
 Montaigne Michel de 224, 268
 Morawski Józef 206, 263
 Mościcki Paweł 148, 268
 Moyers Bill 101, 269
 Mozart Wolfgang Amadeus 215, 217
 Mrozek Andrzej 78, 264
 Mrówczyński Piotr 41, 122, 175, 262, 266
 Müller Eugen 115
 Mysłakowski Zygmunt 66, 227, 244, 268
- Nalaskowski Aleksander 100, 138–142, 144, 146, 149, 151, 268
 Natkaniec-Nowak Lucyna 78, 264
 Nawarecki Aleksander 11
 Nawrocka Ewa 105, 261
 Neblett William 154, 268
 Neufeldówna Bronisława 207, 265

- Neuger Leonard 245, 270
 Nietzsche Friedrich 149, 227, 268
 Nikitorowicz Jerzy 56, 57, 268
 Nohavica Jaromir 179, 193
 Noica Constantin 88
 Nouwen Henri 155, 157, 158, 161–165,
 167–169, 172, 173, 175, 176, 268, 269
 Nowak Marian 7
 Nowak Piotr 45, 46, 269, 288
 Nowakowska Agnieszka 198, 270
- Oakeshott Michael 93, 95, 269
 Oczko Alicja 182, 272
 Ogrodzka-Mazur Ewa 211, 273
 Olejniczak Józef 11
 Orygenes 78
- Pascal Blaise 248
 Patalon Mirosław 271
 Pavarotti Luciano 183
 Pawelec Tomasz 11
 Paweł z Tarsu, św. 110, 111
 Paxton Joseph 277
 Peter Michał 111, 195, 269
 Piaget Jean 48
 Piekarski Jacek 68, 267
 Pieter Józef 82, 271
 Pietrzak Przemysław 62, 259
 Piotr, św. 78
 Platon 40, 47, 73, 90, 110, 111, 156, 214,
 269, 289, 290
 Plezia Marian 111, 207, 264
 Poniatowska Patrycja 235, 260
 Poniedziałki Andrzej 190, 204, 272
 Poświatowska Halina 196, 269
 Prokopiuk Jerzy 287
 Przybylak Feliks 194, 261
 Przybylski Ryszard 125, 126, 212, 219,
 269
 Przybyłowska Maria 114, 117, 261
 Przyłębski Andrzej 14
- Quignard Pascal 41, 42, 48, 179, 190,
 192, 210, 211, 215, 216, 218, 269
- Rabelais François 57
 Radcliffe Timothy 124, 131, 269
 Radlińska Helena 240, 273
 Rădulescu Gogu 24
 Ratzinger Joseph 79, 156, 157, 269
 Rączaszek Joanna 124, 270
 Regner Leopold 223, 259
 Regulska Justyna 127, 259
 Rembrandt van Rijn 155–157, 159,
 165, 167, 172–174, 176
 Reszke Robert 20, 84, 186, 191, 262,
 263, 272
 Ricoeur Paul 37, 40–42, 123, 134, 135,
 176, 177, 269
 Rieff David 198, 270
 Rieger Stefan 212, 213, 220, 270
 Rilke Rainer Maria 219
 Rodak Magda 11, 34, 78, 262
 Rodak Paweł 11, 34, 78, 262
 Rodowska Krystyna 200, 261
 Rorty Richard 52, 155
 Rosenberg Alan 124, 268
 Rousseau Jean Jacques 109, 141, 144,
 270
 Roux Dominique de 48
 Różewicz Tadeusz 124, 125, 165, 166,
 181, 270
 Rutkowiak Joanna 65, 270
 Rutkowski Krzysztof 42, 65, 218, 269,
 270
- Sachs Nelly 180, 270
 Sachse Joanna 199, 266
 Saint-Colombe Jean de 210, 215, 216
 Salamon Janusz 154, 270
 Salazar António de Oliveira 27
 Sarajlić Izet 183, 270
 Schacter Daniel L. 124, 270

- Schafer Raymond Murray 209, 210, 270
- Scheler Max 76, 172, 225, 270
- Schiller Friedrich 287
- Scholem Gershom 25
- Schuback Marcia Sá Cavalcante 244, 245, 270
- Schulz Bruno 186, 267
- Sebastian Mihail 24, 25, 27, 270
- Shakespeare William zob. Szekspir William
- Sidorek Janusz 61, 272
- Sieron-Galusek Dorota 33, 68, 256, 270
- Sikorski Wiesław 109, 270
- Simmel Georg 187, 229, 270
- Skarga Barbara 51, 144, 223, 231, 270, 271, 273
- Sloterdijk Peter 143, 144, 150, 161, 271, 279, 283, 290
- Slouka Mark 208, 271
- Sławek Tadeusz 7, 10–12, 35, 36, 63, 104, 209, 226, 227, 266, 271, 290
- Sobol-Jurczykowski Andrzej 164, 261
- Sokrates 47, 74, 79, 90, 156, 269, 277, 289, 290
- Sonne, dr (właśc. Abraham ben Ichak) 117, 118
- Sontag Susan 198
- Sowiński Grzegorz 31, 265
- Staff Leopold 85, 271
- Stańczyk Piotr 271
- Starego Karolina 271
- Starzyński Wojciech 228, 267
- Stecko Samanta 154, 268
- Steiner George 14, 40, 87, 95, 106, 119, 155, 156, 189, 206, 209, 214, 215, 219, 271
- Stempowski Jerzy 33, 270
- Stopińska-Pająk Agnieszka 7
- Suchodolski Bogdan 89–91, 100, 101, 111, 112, 271
- Swinburne Algernon Charles 200
- Szacki Jakub 124, 268
- Szczawiński Maciej 220, 250, 269
- Szczepanowicz Barbara 78, 264
- Szczepańska Anita 123, 260
- Szczepański Marek S. 11
- Szczurek-Boruta Alina 211, 273
- Szekspir William 156, 209, 221, 261, 271
- Szeżyńska-Maćkowiak Krystyna 190, 211, 269
- Szkudlarek Tomasz 13, 57, 271
- Szołtysek Adolf 73, 271
- Szroeder Bożena 250
- Sztobryn Dorota 138, 265
- Szuman Stefan 82, 83, 271
- Szwed Antoni 202, 265
- Szymik Jerzy 11
- Szymona Wiesław 156, 269
- Śliwerski Bogusław 7, 13, 57, 68, 267, 271, 272
- Świerzowska Agata 78, 84, 272
- Świetlicki Marcin 188, 189, 272
- Tenczyńska Anna 214, 260
- Tester Keith 74, 260
- Thomése Elisa Makira 194
- Thomése Pieter Frans 181, 182, 194, 197, 198, 272
- Tillich Paul 193, 272
- Tischner Józef 29, 30, 87, 96, 103, 162, 164, 182, 206, 233, 272
- Tokarska-Bakir Joanna 128, 263
- Tołstoj Lew 155, 158, 160–163, 166–168, 170, 171, 173, 174, 272
- Toporowski Marek 11
- Trakl Georg 35, 271
- Tranströmer Tomas 185, 190, 272
- Țurcanu Florin 20, 21, 26, 39, 272
- Turska Katarzyna 124, 269
- Turski Marcin 124, 269

- Ulicka Danuta 46, 62, 259, 263, 264, 266
Umer Magda 190, 204, 272
Urban Marek 214, 259
- Vanier Jean 109, 110, 167, 203, 266, 272
Venclova Tomas 201
Vincenz Stanisław 46, 272
- Wakar Krzysztof 228, 261
Waldenfels Bernhard 61, 63, 68, 272
Wałęcki Andrzej 155, 268
Warner Daniel 208, 266, 270, 271
Wawak Tadeusz 283
Weber Max 211
Weryński Henryk 82, 271
Węgrzecki Adam 76, 270
Wieczorek Krzysztof 11, 175, 272
Wieczorkiewicz Anna 146, 272
Wierusz Kowalski Jan 29, 262
Wierzchosławska Katarzyna 203, 266
Wierzchosławski Piotr 203, 266
Witkacy (właśc. Stanisław Ignacy Witkiewicz) 186, 256, 267
Witkowski Lech 7, 13, 16, 28, 29, 31, 44, 51, 56–58, 61, 63–65, 69, 91–95, 100, 101, 103, 107, 118, 119, 130, 145–147, 151, 169, 170, 199, 211, 212, 218, 223, 228, 231, 238–240, 248, 252, 253, 263, 265, 271–273
Witwicki Władysław 47, 214, 269, 289, 290
Witz Friedrich 116, 117
Wodziński Cezary 286
- Wojtynek-Musik Krystyna 11
Wolniewicz Marian 111, 195, 269
Wolska Dorota 14, 263
Wolter (właśc. François-Marie Arouet) 80
Wołkowicz Anna 84, 131, 265
Woolf Virginia 33, 112, 113, 186, 203, 273
Worowska Teresa 183, 225, 267
Wróbel Łukasz 46, 266
Wróbel Szymon 227, 273
Wróblewski Witold 223, 259
Wujek Jakub 74, 110, 159, 269, 274
Wyka Kazimierz 33
Wylęgała Mirosław 224, 263
- Zagórska Stefania 130, 263
Zagórski Stanisław 88, 89, 261, 266
Zaleski Marek 122, 274
Zamojski Piotr 223, 274
Zapaśnik Stanisław 59, 259
Zieleńczyk Adam 31, 112, 264
Zięba Maciej 232, 274
Zimmerer Katarzyna 132, 264
Zioło Michał 232, 274
Žižek Slavoj 246
Zlatkes Gwido 104, 261
Znaniński Florian 101, 274
Zychowicz Juliusz 76, 264
- Żeleński Tadeusz (Boy) 224, 268
Żmigrodzka Maria 99, 265
Żurek Bernadetta 89, 274
Żyłko Bogusław 46, 62, 267

Krzysztof Maliszewski

Pedagogy in the borderlands
“Medium Mundi” essays

Summary

The book comprises pedagogical essays, partly revisited and reedited, initially published in a transdisciplinary series “Medium Mundi” in the years 2005–2015. The author raises questions on important existential and educational phenomena such as: initiation, the borderland effect, an encounter with the master, the pedagogical lifestyle, traumatized memory, wildness, forgiveness or friendship. The pedagogical reflection of this collection navigates the contemporary humanities of the *blurred genres* and thus constitutes pedagogy as thriving on the *borderlands* — of disciplines, textbooks, semantics, culture etc. The intention that permeates this project is to strive for a renewed but rooted perspective on education, against the social mainstream that reduces the functions of education to mere training and adaptation-fostering practices.

The book is addressed to a broadly defined academia: professors, students, graduates, aficionados of various humanities and social sciences, but also to the participants of the local Medium Mundi project, of various generations and professions (and to all who find the borderlands-oriented perspective productive). It is therefore hard to predetermine the reader in a precise manner — each text can be considered a “letter in a bottle”... to be opened and read by anyone who cherishes the idea of a university not as a business and an aggregate of alienated specializations, but as a democratic public space and a workshop for independent thinking, anyone who bears in mind (or would like to be reminded) that education serves to deal with life, not only with the demands of the market.

Krzysztof Maliszewski

Die Pädagogik
auf dem Berührungsgebiet von verschiedenen Welten
Die Essays aus der Reihe „Medium Mundi“

Zusammenfassung

Das Buch beinhaltet pädagogische Essays, die in der interdisziplinären Reihe „Medium Mundi“ in den Jahren 2005–2015 erschienen sind. Der Verfasser befasst sich mit solchen wichtigen die Existenz und die Bildung angehenden Fragen, wie: Einweihung, Grenzlandeffekt, Treffen mit dem Meister, pädagogischer Lebensstil, verletztes Gedächtnis, Wildheit, Vergebung, Freundschaft u.a. Theoretische Überlegungen über die Erziehung passen in gegenwärtige Geisteswissenschaften von *verschwommenen Gattungen* hinein und bilden in dem Sinne einen Teil von der Pädagogik *auf dem Berührungsgebiet von verschiedenen Welten* — Disziplin, Lektüre, Semantik, Kultur u.a. Ihre Verfasser beabsichtigen, nach einer renovierten und gleichzeitig in der Tradition verwurzelten Betrachtung der Bildung zu suchen und eine solche Sprache dabei zu benutzen, die den Tendenzen des Mainstreams zuwider die Bildung nicht nur auf Schulungs- und Anpassungsmaßnahmen beschränken lässt.

Das Buch richtet sich an alle den Hochschulkreis bildenden Personen: Professoren, Studenten, Absolventen, Anhänger der Geisteswissenschaften und Sozialwissenschaften als auch die verschiedene Generationen und Berufe vertretenden Mitglieder des regionalen Vorhabens Medium Mundi (und alle das Vorhaben akzeptierenden Personen). Es ist also ziemlich schwer, auf einen konkreten Rezipienten hinzuweisen, denn die in dem Band beinhalteten Texte sind gewissermaßen „Briefe in einer Flasche“..., öffnen kann sie jeder Mensch, dem die Idee einer solchen Universität nahe steht, die kein Unternehmen, kein Aggregat von abgesonderten Fachgebieten, sondern ein demokratischer öffentlicher Raum und ein praktischer Unterricht in souveräner Gedankenarbeit ist, und auch jeder, der noch in Erinnerung hat (oder sich daran erinnern möchte), dass die Bildung uns mit dem Leben und nicht nur mit dem Markt konfrontieren sollte.

Spis treści

Podziękowania	7
Wprowadzenie	9
Inicjacyjna struktura wychowania (inspiracje Eliadowskie) . . .	19
Pedagogiczny efekt pogranicza	55
Kamień, perła, błękitne tygrysy. Szkic o wychowaniu i etyce wy- rzeczenia	73
Mistrz i nadzieja	87
Pedagogicznie mieszka człowiek	97
Dotknięcie pedagogiczne — nauczyciel jako <i>wydarzenie</i>	109
Zraniona pamięć — życiodajna moc widma	121
Cyniczne potwory. Wychowanie i profile dzikości	137
Powrót syna marnotrawnego — pedagogiczne laboratorium prze- baczenia	153
Wszystkie komety świata. Szkic z topografii i pedagogii utraty .	179
<i>Canto</i> złotego piasku. Pedagogika z ducha muzyki	205
Przyjaźń jako trop (innej) edukacji	221
Poszukiwanie języka pedagogiki (inspiracje sejneńskie)	237
Bibliografia	259
Wykaz pierwodruków	275
Wielki magazyn edukacji. Sokrates i Hipiasze (<i>Tadeusz Ślawek</i>) .	277
Indeks osobowy	291
Summary	299
Zusammenfassung	300

Na okładce wykorzystano obraz Małgorzaty Działo
pt. *Medium Mundi*

Projektant okładki: Aleksandra Gaździcka
Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel
Korektor: Agnieszka Plutecka
Łamanie: Grażyna Szewczyk

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-466-0
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-467-7
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 19,0. Ark. wyd. 17,0. Papier
offset. kl. III, 90 g Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Możliwe są mianowicie powroty do wcześniej zaczynanej edukacji skierowanej nie na umiejętności zawodowe, lecz na przyswajanie sobie tej pozornie luksusowej, a w rzeczy samej nadzwyczaj potrzebnej zdolności do rozmowy przyjacielskiej ponad interesami narodowymi i sprawami finansowymi na gruncie wielkiej tradycji.

Leszek Kołakowski

Krzysztof Maliszewski – dr hab., pracuje w Zakładzie Podstaw Pedagogiki i Historii Wychowania Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jest autorem książek: *Teoria wychowania moralnego w pedagogice kultury II Rzeczypospolitej* (2004), *Ciemne iskry. Problem aktualizacji pedagogiki kultury* (2013), oraz współredaktorem serii wydawniczej „Medium Mundi”. Jego zainteresowania naukowe koncentrują się na pedagogice filozoficznej (zwłaszcza aksjologicznych i antropologicznych podstawach wychowania), historii myśli pedagogicznej oraz problematyce pedagogiki kultury.

Więcej o książce

CENA 20 ZŁ | ISSN 0208-6336
(+ VAT) | ISBN 978-83-8012-467-7

